

ORIGINAL

Socialudvalget (2. samling)
SOU alm. del - Bilag 237
Offentligt

Catch

Når en hjemløs moder op i forvaltningen, er det ofte med et akut behov for hjælp, ofte penge. Men socialarbejderen vil først afklare livshistorien og tage hånd om alvorligere problemer, ofte misbrug, som den hjemløse ikke selv opfatter som et problem. En catch 22, påpeget forsker i ny afhandling

22 for hjemløse

AF TINA JUUL RASMUSSEN,
JOURNALIST
FOTO: CHRISTOFFER REGILD

● Efter at have opholdt sig sammenlagt fem måneder på et herberg for hjemløse i København og deltaget i 67 møder mellem beboerne herfra og socialarbejdere i kommunens forskellige forvaltninger, må Tobias Børner Stax siges at have et solidt afsæt for at svare på, hvad han mener, tilværelsen som hjemløs er karakteriseret af. Men i stedet for at servere et langt og viist forskersvar, smiler han afvæbnende bag skrivebordet:

- Det ligger altså uden for min afhandling. Jeg har jo beskæftiget mig med mødet mellem de hjemløse og socialarbejdere og deres interaktioner, siger han og sætter dermed rammen for samtalen.

Tobias Børner Stax er sociolog og i dag chefkonsulent hos Rambøll Management. Men cv'et tæller også en del år på både Socialforskningsinstituttet og Sociologisk Institut på Københavns Universitet, hvor han i flere omgange har forsket i aspekter af hjemløshed. Blandt andet har han undersøgt, hvordan det gik en gruppe af hjemløse, som havde boet på herberg. Og her fik han inspiration til den ph.d., som nu er forsvaret og udgivet som bog: "Duetter fra anden sal på slottet".

- Jeg interviewede en gruppe mennesker, otte år efter at de havde boet på herberg eller forsorgshjem, om, hvordan det var gået dem og hvilken hjælp, de havde fået. Og den positive udvikling blev næsten altid bundet op på et møde med en bestemt socialarbejder for eksempel i en hjælpeorganisation, en social-

rådgiver i forvaltningen, en præst osv. Det nedslagspunkt syntes jeg var spændende. Derfor blev jeg interesseret i detaljerne i mødet: Hvordan snakker man sammen, og hvad foregår der i samtalerne.

Bor på døds gange

Inden han uddyber samtalerne indhold, lykkes det at få svar på, hvordan Tobias Børner Stax oplevede livet og beboerne på et københavnsk herberg:

- Tilværelsen som hjemløs er vidt forskellig, afhængig af hvor man er i den verden. Man kan opleve mennesker, der har et hverdagsliv med rutiner på herberget uden en ide om, at verden skal blive anderledes. Og man kan møde mennesker, der vil forandringen - videre i livet. Herberget er indrettet, så de, der ikke umiddelbart skal, vil eller kan komme videre, også har en base. Nogle bor i boenheder - en slags "ubegrænset, midlertidigt ophold" - hvor de kan blive, så længe de har lyst. Hvis man var grov, kunne man kalde det "døds gange". Det er i hvert fald billigere, end hvis de skulle på et plejehjem med døgnpleje. Men der er en anden ro over dem, fordi de har den base - de bliver ikke smidt ud, hvis de råber og slås, de bliver ikke sat på gaden for at have med stoffer at gøre osv. Man kan godt være meget "skæv" og ikke passe ind i en lejlighed i Tingbjerg eller Sydhavnen, men på herberget er der plads til den anderledeshed. I rammerne her - som i øvrigt mange steder er meget nedslidte - er de hjemløse ordinære, men de ville ikke passe ind i mit villakvarter, siger Tobias Børner Stax.

» Tilværelsen som hjemløs er vidt forskellig, afhængig af hvor man er i den verden. Man kan opleve mennesker, der har et hverdagsliv med rutiner på herberget uden en idé om, at verden skal blive anderledes

Om det er en trist tilværelse de frister, vil han ikke sige entydigt. Det er et spørgsmål om perspektiv.

- Hvis jeg fortalte dem om min tilværelse og mine daglige rutiner med at stå op, aflevere børn, tage på arbejde og sidde på et kontor hele dagen, hente børn igen, lave mad, snakke lidt med konen og så videre, ville de nok synes, at det er trist. Men jeg synes jo, at det er lækkert. Når jeg kigger på deres tilværelse, så synes jeg, den er trist. De trisser ned om ▶

morgenen, får morgenmad i kantinen, trisser videre ned i fjernsynsstuen, ser hvad der sker ude på gaden... de trisser rundt. Der er ikke krav om rutiner eller aktiviteter på herberget, og hvis man er apatisk, kan man komme til at sidde og kigge meget. Og ja, det synes jeg er trist, men jeg er sikker på, at de ikke alle ville være enige med mig i det – endsige i min beskrivelse af deres hverdag som en, de "trisser" rundt i, siger Tobias Børner Stax.

Fravær af fremadrettethed

Hvad sker der så, når de hjemløse forlader herbergets rummelige rammer og møder op i socialforvaltningen, på et lokalcenter eller et rådgivningscenter? Hvem mødes de med, hvordan taler de sammen, og hvordan forløber disse samtaler?

Igen: Meget forskelligt. I sin ph.d har Tobias Børner Stax genfortalt forløbet i nogle af disse møder. Fra de grumme eksempler, hvor den hjemløse får lov at vente i op til tre timer, fordi han møder op uden en aftale til dem, hvor der er smidighed og fleksibilitet, og "sagen" ekspederes med det samme.

I sin ph.d. er Tobias Børner Stax imidlertid også gået et niveau længere ned – på det mikrosociologiske plan i samtalerne. Han har skrevet nogle af de bandede samtaler ud – helt ned til længden af pauserne i sætningerne, betoningerne og lydstyrken i ordene, afbrydelser osv. Målet er at vise, hvordan både klienter og socialarbejder "sammen får forhandlet sig frem til deres udfyldelser af klient- og socialarbejderrollen, som de aktiverer i deres interaktion", som han udtrykker det.

Og hvad er så karakteristisk for mødet og samtalerne mellem de to grupper?

- Den helt grundlæggende karakteristik er fraværet af fremadrettethed. Orienteringen i samtalen er generelt, at der ikke er noget at komme videre til. Det bliver en slags catch 22: For at komme videre er der først nogle problemer – typisk et misbrug – som skal løses, men samtidig er der ingen umiddelbar løsning på netop det problem. Misbruget ses typisk af den hjemløse som et symptom eller resultat af uheldige eller urimelige omstændigheder i

den situation, han er i - og derfor ikke nødvendigvis noget, der først og fremmest skal gøres noget ved. Socialarbejderen på den anden side vil løse misbrugsproblemerne, for man kan komme videre. Derfor ender det ofte med, at man i stedet løser ad-hoc problemer, for eksempel tandlægeregningen, siger Tobias Børner Stax, og fortæller, at han blev overrasket over, hvor stor enighed der er om at lade stå til – også hos de hjemløse.

- Når man interviewer dem, fylder det at leve et normalt, ordinært liv meget i deres drømme, men det afspejler sig ikke i deres praksis over for systemet. De er systemtilpas-

sede. De har meget lidt fokus på det fremadrettede og spiller rollen som "der er ikke noget at gøre for mig". Det er alle os andre inklusive socialarbejderne – der skal påvirke, hvis noget skal blive anderledes. De hjemløse møder ikke op med en forventning om og en plan for forandring. De kommer med her-og-nu-problemer, konstaterer han.

Taler ikke om skyld

Tobias Børner Stax understreger flere gange at han ikke taler om, "at det er nogens skyld," eller om, at socialarbejderne ikke gør deres arbejde godt nok. Når mødet mellem

De hjemløses
situation foran-
drer sig hurtigere,
end systemet
arbejder. Og hver
gang de møder
op et nyt sted,
skal de først til
en afklarende
samtale...

de to parter mangler fremtidsorientering skyldes det interaktionen - eller samtalen - som finder steder inden for nogle bestemte, institutionelle rammer.

- Problemet ligger snarere i parternes opfattelser af, hvad der er muligt og i de institutionelle rammer, som ikke matcher den hverdag, de hjemløse som klientgruppe lever med og i. De ringer jo ikke ind på forhånd og laver en aftale. De kommer tværtimod og laver rod i kalenderen, og det tager lang tid at tale med dem. De har ikke forberedt sig og skaber kaos i den hverdag, man har skabt som socialarbejder, siger.

For eksempel oplevede Tobias Børner Stax, at mange hjemløse har en meget høj mobilitet og hopper ind og ud af systemet. De flytter rundt fra herberg til herberg, fra kommune til kommune, fra herberg til lejlighed og lejlighed til herberg. Men den mobilitet modsvares ikke af en tilsvarende fleksibilitet i systemet, erfarede Tobias Børner Stax.

- De hjemløses situation forandrer sig hurtigere, end systemet arbejder. Og hver gang de møder op et nyt sted, skal de først til en afklarende samtale - for socialarbejderen træffer først et valg, når de er oplyste nok og har afdækket en klients historie. Det kan sådan set være fornuftigt nok, men for mange hjemløse betyder det, at de går til mange intro-samtaler, og ikke kommer videre. Det skaber rod og kaos, og man kommer aldrig frem til det projekt, man skal planlægge, for eksempel deres boligsituation. I stedet skulle man måske lade journalen ligge og spørge:

»Hvad gør vi lige nu med dig?« Jeg mener, det handler om at differentiere. Nogle mennesker har brug for en hurtig indsats her og nu - også i forhold til alvorlige problemer som indkomst og boligforhold, og ikke bare i forhold til mindre økonomiske problemer som reparation af en knækket tand eller en tabt tegnebog. Men hvis socialarbejderen først skal have helt og fuldt kendskab til den enkelte klients sag og hele livsførelse, før man vil tage hånd om de alvorlige problemer, er den hjemløse ofte flyttet videre - til et andet socialcenter, en anden kommune eller over til en anden sagsbehandler, siger Tobias Børner Stax.

Det er et vilkår ved det at være hjemløs, og en idé kunne derfor være at have mobile socialrådgiver-teams, foreslår han.

- Teams, som fulgte folk, når de flyttede - i begyndelsen på tværs af socialcentrenes grænser i storbyerne, men det kunne jo også ske på tværs af kommunegrænser, for hvorfor skal man have ny sagsbehandler, fordi man flytter over nogle forvaltnings grænser? Det er da i hvert fald ikke forvaltning med den enkelte borger i centrum, konstaterer han.

Mindre plads til udsatte

Derudover mener Tobias Børner Stax, at niveauet over forvaltningen - politikerne - kunne lære noget af at se nærmere på mødet mellem de hjemløse og systemet.

- Der har været meget fokus på de mest udsatte grupper gennem de senere år, og man har lavet en række af særlige tilbud til særlige mennesker. Samtidig har man, for mig at se, gjort de dele af det sociale system, der henvender sig til flertallet - alle os normale borgere - mindre egnede og rummelige for de mest udsatte. Det er for eksempel blevet sværere at få førtidspension, men en del hjemløse ville måske netop have stor gavn af en førtidspension for at få lidt ro i tilværelsen. Der er også kommet flere krav til, hvordan modtagere af kontanthjælp skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet, og hvordan det skal vurderes hele tiden. Det går ud over de mennesker, der roder rundt på kanten af samfundet. Så selv om det ikke er nyt, at ikke alle kan få den optimale hjælp, forpligter den viden, vi har, til at tænke over, hvordan disse grupper kan rummes bedre i systemet, siger Tobias Børner Stax.

Duetter fra anden sal på Slottet

Titlen på Tobias Børner Stax' ph.d. "Duetter fra anden sal på Slottet" spiller på flere elementer: Duetterne refererer til samtalerne mellem klienter og sagsbehandlere. Slottet er en metafor for forvaltningen, samtidig med at det også er titlen på en roman af Franz Kafka - en forfatter, som har inspireret Tobias Børner Stax i sit arbejde gennem årene. Han afslutter sin afhandling med et citat fra "Slottet", hvor hovedpersonen bevæger sig rundt i en slags meningsløshed i det samme tomme rum, hvor der ikke sker noget:

"I dette øjeblik forekom det K., at man havde afbrudt enhver forbindelse med ham. Ganske vist havde han større frihed end nogen sinde før og kunne vente så længe han ville på dette sted, som ellers var ham forbudt; han havde endda udrettet, hvad næppe nogen anden formåede: han havde selv tilkæmpet sig denne frihed, og ingen turde røre ham eller jage ham bort, ja, næppe nok tale til ham; men - og denne overbevisning var i det mindste lige så stærk - samtidig kunne man ikke forestille sig noget mere meningsløst, noget mere fortvivlende end denne frihed, denne venten, denne usærlighed."